

УДК 373.091.212.3(470.23-25) «1»

ЛУЦИЙ СЕНЕКА ПРО ВИХОВАННЯ ТА САМОВИХОВАННЯ

Боченко О.В.

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

ЛУЦИЙ СЕНЕКА ПРО ВИХОВАННЯ ТА САМОВИХОВАННЯ

Боченко О.В.

Статтю присвячено аналізу педагогічних поглядів представнику античної філософії Луцію Сенеки, який сформулював принципи, методи виховання, та склав програму по самовдосконаленню людини.

Ключові слова: совість, справедливість, чесність, мудрість, мужність, самопізнання, самовиховання.

ЛУЦИЙ СЕНЕКА О ВОСПИТАНИИ И САМОВОСПИТАНИИ

Боченко О.В.

В статье рассмотрены основные взгляды представителя античной философии Луция Аннея Сенеки, который в своих трактатах рассмотрел основные принципы, методы воспитания, создал методические рекомендации по самовоспитанию.

Ключевые слова: совість, справедливость, мудрость, честность, свобода выбора, самовоспитание и самопознание.

L. SENECA DEALS WITH THE PROBLEM OF BRINGING UP AND SELF – BRINGING UP CHILDREN

Bochenko O.V.

This article deals with the problem of bringing up and self – bringing up children. This problem was very actuality today and many years ago. L. Seneca was publicist by stories about problems of bringing up and self – bringing up children.

Key words: conscience, justice, bringing up, self-bringing up, mercy, honesty, wisdom.

*«Самий повновладний той,
хто володіє собою»*

Сенека

Луцій Сенека народився в Іспанії у м. Корбуді десь у 6 р. до н.е. та прожив до 65 року нашої ери. Батько Сенеки – Луцій Сенека Старший був римським вершником, який згодом відкрив школу риторики у Римі. Сенека Молодший був спочатку адвокатом, потім філософом та політиком. У 41 році був засланий на о. Косика, звідки повернувся через 8 років та став вчителем Нерона, а коли той, після смерті Клавдія, став імператором, Сенека став фактичним імператором. У 57 році призначений консулом. У 64 році відходить від політичних справ, у 65 році звинувачений у змові проти Нерона та був засуджений до страти. Сенека написав 10 трагедій та багато філософських трактатів: «Листи про мораль до Луцилія», «Про милосердя», «Природознавчі питання», «Про спокій душі», «Про короткочасність життя», «Досліди про природу», «Про добро» та багато інших.

Розглянемо, що корисного можна придбати для сучасного виховання з Листів Сенеки до Луцилія.

Луцій Сенека у формуванні особистості віддає перевагу вихованню. Він доводить, що виховання як педагогічний вплив на людину, дуже важливе, що воно необхідно для кожного і, що це велике мистецтво. Ось що він пише що:

- необхідно направляти людину доки вона не зможе направляти себе сама;

- необхідно направляти, щоб «серед великого галасу та метушні брехливих слів чувся хоча б один голос, який буде шепотіти: не треба заздрити, не треба за плескоту рук втрачати здоровий глузд та спокій душі» [1, с. 272-273];

- виховання, з точки зору Сенеки, це тільки допомога саморозвитку людини;

- справа виховання дуже важлива, і той хто займається вихованням молоді, до кого прислуховуються молодші, той великий митець.

З цього можна зробити висновки, що Сенека віддавав велику шану праці навчання і виховання, постаті самого педагога, мета якого тіль-

ки допомогти відрізнити де добро, а де зло; де правда, а де брехня; де істина, а де лукавність. Мета виховання, на думку Сенеки, є виховання мудрої людини, яка здатна до самопізнання та самовдосконалення, якому він віддавав велику увагу «тільки те, що народжується з самого себе надійне та міцне, а час, чим захоплюється натовп – один день» [1, с. 294].

Під мудрістю Сенека розумів виховання таких чеснот як чесність, розумність, милосердя, мужність, справедливість, совість, поблажливість:

1. «Тільки чиста совість бажає вийти та з'явитись у всіх на очах. Злодіяння можуть бути безкарними, але не дають спокою людині, вона постійно підозрює, не вірить, боїться» [1, с. 292], бо совість – внутрішній голос, який нагадує про діяння. Сенека пише, що людина з нечистим сумлінням все повертає до поганого, навіть те, що приходить, як найкраще, така людини менш щаслива ніж та, яка зазнала тортур [1, с. 294, 53].

У своїх листах Луцій дає такі настанови своєму учневі:

- не припускай, щоб слова твої відрізнялись від справ [1, с. 43];
- дотримуйся у всіх своїх вчинках міру, пристойність та добру волю;
- почті справедливість, хоробрість, розумність, благочестя;
- поважай добро, бо людини добра не буває нещасною навіть тоді коли знаходиться під силою великих перешкод.

2. У своїх листах Сенека пише, що необхідно ставитись один до іншого толерантно, бо «все що ти бачиш, все, що навкруги – все від бога та людини, все одне та єдине. Ми тільки члени великого тіла, в якому все впливає одне на одне, тому не зашкоджуй тому, для кого ти маєш приносити користь. Ця спілка людей тому й тримається, бо вона як стеля, де камінці не дають один іншому впасти» [1, с. 285-286], тому головним чинником мудрості є злагода між людьми, яка береже світ від тортур та війн.

3. Філософ вважав, що мудра людина не сікається до слів, не бачить лише погане, не шукає на кого перекласти свою відповідальність.

4. Мудра людина має від природи дар кохання, яке необхідно, бо має дуже позитивний вплив на розвиток та самопочуття людини – «ніщо так не укріплює хворого, як любов його друзів» [1, с. 183].

Луцій Сенека викреслив головні принципи виховання:

- принцип природо відповідності. Він пише, що мистецтво мудрості полягає у тому, щоб зрозуміти природу та себе самого, що розум потребує тільки одного – жити згідно законів природи, бо усі блага лише від злагоди з природою [1, с. 247, 83];

- принцип поваги до особистості, принцип не насилля. Сенека пише, що не буває чесним те, що робиться проти волі людини, не від душі, з примусу;

- принцип свободи вибору, бо він вважав, що тільки те мудре, що обране з власної волі [1, с. 137];

- принцип необхідності виховання внутрішньої людини, виховання духу людського, бо «душа цінує речі з їхньої природи, а не зі слів інші. Душа, яка сповнена сили, мужності, відваги, відвертості, яка сповнена гідністю та силою, яка стоїть вище від фортуни, вона здорова та твереза. Така душа до чого не доторкнеться робить схожими на себе: і вчинки, і цілі дома, коли входить до них, і все за що вона не візьметься «получается замечательным и достойным и любви и удивления» [1, с. 135];

- принцип необхідності виховання з життям та практикою. Сенека пише, що необхідно все перевіряти у справі [1, с. 174];

- принцип систематичності та послідовності – «ти не зможеш скуштувати плоди, які залишило нам людство, бо все необхідно розглядати, все вивчати, бо кожна риса так поєднується з іншою, що неможливо щось знищити, не порушивши цілого [1, с. 72].

Сенека надає таку класифікацію методам виховання:

1. Єдність методу переконання та постійних практичних вправ. Він пише, що вершини самовдосконалення дістається той, хто постійно вправляється та кого наставляли та навчали [1, с. 250].

2. Метод навіювання: «я впевнений, що ти не зійдеш з обраного шляху добра, як би тебе не спокушали» [1, с. 70].

3. Метод позитивного прикладу. Філософ пише, що дуже корисно не тільки говорити якими є люди добра, а й необхідно їх облік і риси

та розповісти якими вони були – «дамо людині приклад, який гідний поваги» [1, с. 288, 289].

4. Метод пояснення – «необхідно наводити докази бо в них – істина» [1, с. 289].

5. Також Сенека вважав, що у вихованні необхідно застосовувати метод підбадьорювання та розради [1, с. 287].

Велику увагу приділяв філософ давніх часів самовихованню. Він розробив таку програму по самовдосконаленню:

- сам себе слухай;
- сам себе схвалюй;
- знай:

що добра людина йде до прекрасного; що добродійні вчинки вільні та нездоланні, що не може бути чесним те, що не вільне, де страх – там рабство; що все, що чесно робиться без наказу та примусу; що все, що щире не має зла; що благо – те, що робить душу краще;

що правити – це не голодувати, а виконувати обов'язки [1, с. 137, 176, 183];

- бажаєш знати, хто ти є – відхили гроші, сан, домівку. Сам розберися у собі і не суди про себе з чужих слів [1, с. 193];

- повторюй про себе, що у всьому є гарна сторона, обернись на те, що тебе захоплює;

- ти маєш навчатись та навчати, слухати, споглядати, згадувати, переконуватись, досліджувати [1, с. 186];

- навчайся для того, щоб знати не більше, а краще [1, с. 191];

- піклуйся про здоров'я духа, що надає сили і для тіла [1, с. 21];

- удосконалюйся та більш за все піклуйся про те, щоб бути вірним самому собі [1, с. 73];

- керуй самим собою так, щоб твій дух набрав впевненості та задоволення собою [1, с. 71].

Ми перегорнули сторінки історії, яка можливо допоможе в нелегкій педагогічній справі, і може вчитель скаже як Сенека: «Я дуже радію, я лікую, коли по твоїх справах розумію як ти перевершив самого себе» [1, с. 73].